

Superamas “ det kritiske potensialet

Av Elisabeth Leinslie

Superamas: *BIG 2nd Episode (show/business)*

Black Box Teater, Oslo, 17. mars 2005

T akket være sitt lekne og velkomponerte formspråk har Superamas tatt europeiske festivalscener med storm den siste tiden. De kjører en rå blanding av kommersiell massekultur og selvrefleksivt performance-teater. Problemet er at det kan bli for mye underholdende design-teater og for lite kritikk.

Tre menn er allerede i full gang med karaoke i det vi kommer inn i rommet. Og så bærer det løs: Film- og TV-klipp projiseres på et lerret hengende høyt forrest på scenen, gjentagende dubbingsekvenser spilles ut, påtrengende krigslyder sendes ut i salen. Vi møter flyvertinner, homser, en kvinne i sm-kostyme, Rolls Royce-direktøren og kunstnerne selv. Det klippes og limes, lag på lag, det dubbes og mimes, gang på gang. Alt pakket godt inn i popkunst-estetikk.

MELLOMROMMET

Uavhengig av hvilken inngang man ønsker å benytte til forestillingen *BIG 2* er dens kritiske *potensiale* vanskelig å komme utenom. Denne velkomponerte satiren skaper et politisk univers som både spiller med og kritiserer vestens kommersialiserte verden. Og dette gjøres i en post-art form, hvor alvor og underholdning inngår en enhet der sjangerkoder fra både kunst og massekultur blandes og flyter i hverandre. Det spekuleres med andre ord i rommet mellom kunst og massekultur – som i popkunsten på 1950- og 60-tallet og performance-teatret på 1980-tallet.

Superamas har skapt et verk som både er krevende for den trenede tilskuer og underholdende for et bredere publikum. Ved bruk av en rekke estetiske elementer og strategier fra massekultur spilles det på tilskuerens gjenkjennelse, samtidig som disse elementene settes i en ny og mer kompleks sammenheng. Umiddelbar tilgjengelighet er med andre ord en kvalitet som utnyttes for videre meningsproduksjon, hvor automatiserte tenkemåter utfordres og kritiseres. Vel, dette er i hvert fall *noe* av hensikten med verket – om Superamas lykkes i dette prosjektet er et annet spørsmål.

SAMFUNNSREFERANSE OG UNDERTRYKKELSE

Vi møter en rekke tematiske og formale samfunnsreferanser i dette verket. Formalt sett benyttes visuelle og auditive TV- og filmstrategier som for eksempel dubbing, karaoke, brudd, innklipp, tilbakespoling, sakte film, gjentakelser og looping. Tematisk tar de for seg

blant annet kunstnerens møte med næringslivet – som fremstilles gjennom den usympatiske og undertrykkende mannlige direktøren i Rolls Roys. Det overfladiske modellmiljøet settes under satirens kritikk med referanser hovedsakelig fra Ben Stillers film *Zoolander*. Kosmetikknæringens og reklamens skjønnhetsidealer problematiseres også.

Kunstnerne fremstilles som de undertrykte. De må krype på sine knær, la seg fornærme og prostituere for muligens å få innpass i de nevnte miljøer. Den kvinnelige kunstneren oppnår ikke innpass selv når hun tilbyr seksuelle tjenester – her røres det ved feministiske problemstillinger. Kvinnen som prostituerer seg hevder i en scene at ”The world is made out of a brotherhood of men”. Myten om mannens kontante utnyttelse av kvinnen får en ganske ensidig behandling i store deler av forestillingen. Provoserende ensidig hvis man går dypere inn i hva de ulike scenene sier om dette temaet. Her må det på en annen side tas hensyn til den kitsch- og popkunst-lignende estetikken, hvor en svart-hvitt fremstilling av verden er en del av formen.

AFFIRMASJON

Teatret kan selvsagt ikke fornekte andre mediers poetikk, dette uttaler også manusforfatteren til *BIG 2* i et TV-klipp på slutten av forestillingen. Grensene mellom ulike medier er ofte flytende, spesielt innen performance-sjangeren. Når grensene overstiges derimot, og verket blir enten det ene (kunst) eller det andre (massekultur), kan iblant være vanskelig å oppdage.

Flere som har uttalt seg om dette verket sier eksplisitt at *dette er kunst*. Dette utsagnet forundrer meg, er det nødvendig å si dette om et performance-verk? I denne sammenhengen er det tydeligvis nødvendig å understreke at verket er kunst – det må i tilfelle være fordi *BIG 2* beveger seg hårfint på linjen mellom kunst og massekultur, men ønsker å være kunst. Ved å nærme seg massekulturen i så stor grad som Superamas gjør i dette verket, stiller de også spørsmålet – Kan kunst være massekultur? Forestillingen svarer ikke på dette spørsmålet, men ved å implisere det i verket oppretter de en debatt om kunstbegrepet. En debatt som har klare referanser til blant annet Marcel Duchamps og pop-kunstnerens problematisering av hva kunst er og hvilke grenser den har.

Hensikten med å benytte seg av elementer fra massekulturen er her blant annet å rette kritikk mot kommersielle maktstrukturer og tilstøtende kjønnsrollemønstre. Superamas reflekterer med andre ord miljøene de kommenterer ved å benytte seg av estetiske virkemidler fra disse miljøene. Med denne form for affirmativ poetikk beveger Superamas seg ut på et interessant, men også veldig dypt vann. For å beherske dette spillet mellom kunstens og massekulturens formspråk kreves en finurlig kunstnerhånd – hvis man ønsker å skape kunst og ikke nok et massekulturelt uttrykk.

I *BIG 2* kommuniserer altså Superamas både om og med den kommersielle massekulturen. Denne samtidige kritikken og bekreftelsen fører dem videre inn i et spill mellom kritisk kunst og massekultur. Faren er at det hele kan vippe over til ren affirmasjon av den verden man ønsker å kritisere, fremfor en vellykket kritikk. For å kunne oppleves som kritisk, må kunstverket på et tidspunkt overstige bekreftelsen og begi seg inn i en refleksiv kunst – hvis ikke vil kritikken bli vag og vanskelig å oppfatte for tilskueren.

Det er vel svært få som ikke har oppfattet kritikken i *BIG 2*, men ble den sterk nok til å røre noe ved oss? Jeg mener gruppen henger fast i et underholdende design-teater, hvor det blir for mye glamour og for lite kritikk. De groteske og undertrykkende sidene ved de kommersielle maktstrukturene som behandles forblir under overflaten, og kritikken drukner i finurlige komposisjonelle strategier og estetiske virkemidler. Estetikken er storslagen og appellerer til et stort publikum, men den er tilnærmet friksjonsløs og blir følgelig ikke kritisk og ubehagelig nok.

Personlig opplevde jeg kritikken av menneskets manglende mot til innsikt, erkjennelse og opprør som sterkere enn kritikken av samfunnet som sådan. Slik sett opplever jeg *BIG 2* mer som et bilde på menneskelig blindhet, eskapisme og falskhet generelt – enn en kritikk mot kommersielle maktstrukturer. Men her ligger jo også noe av kitschens og popkunstens problem, eller hensikt – p.g.a. formen vil kritikken tilsynelatende ligge på overflaten i et større perspektiv og det enkelte mennesket blir snarere stilt til ansvar.

METAPERSPEKTIVER

Kritikken tydeliggjøres ved den stadige selvrefleksjonen omkring verkets meningsdannelser og poetikk. Spesielt tydelige er metaperspektivene mot slutten av forestillingen. Her uttaler en av aktørene eksplisitt bekymring for at verket verken har noen moral eller politisk agenda. Selvrefleksjonen dobles og kritiseres i det den dubbes (en teknikk som benyttes i utstrakt grad gjennom hele forestillingen) – så her er det flere meningslag i spill.

Aktørens bekymring glir over i tekstforfatterens refleksjoner omkring de nye kulturelle uttrykkene som har kommet i det 20. århundre. Som han sier, så er disse uttrykkene til stede i vår kultur og vi er tvunget til å forholde oss til dem – vi har heller ingen rett til å dømme dem som kun ødeleggende kultur. Vel og bra, det har vi skjønnet gjennom verkets poetikk – hvorfor skal dette inn med teskje? Dette forklaringsbehovet ga meg svært lite. Det er mulig at den gjengse teatertilskuer har behov for slike forklaringer, men jeg foretrekker at det impliseres på en mer sofistikert måte i poetikken. Det ble rett og slett unødvendig ”smør på flesk” – og tilførte ikke verket noe slik jeg ser det.

Selvrefleksivitet er en finurlig sak, og ikke lett å iscenesette. Det finnes flere nærmest banale selvrefleksive partier i *BIG 2*, men det skal jeg ikke gå inn på her – jeg ønsker snarere å se på to vellykkede metaperspektiver: 1 – Kompaniet synliggjør sine egne kunstneriske strategier ved å vise hvordan dubbing-prosessen foregår. Dette gjøres ved at skuespillerne i lydstudio er filmet og vises på skjermen, samtidig som sekvensen spilles ut live på scenen. Med det opprettes to rom, to tidsdimensjoner og to kontekster satt i et simultant spill. 2 – Verdenen som kritiseres i verket settes på hodet i en video-sekvens kompaniet selv har produsert. Gjennom catwoman-videoen viser de følgelig sitt eget mer sympatiske syn på noen av verkets problemstillinger. Metaperspektivene både skaper flere betydningslag og abstraherer poetikken. Abstraksjon åpner som kjent for tilskuerens muligheter til selv å tolke inn mening – noe som er et kjærkomment trekk ved et scenekunstverk.

SUPERAMAS BEGEISTRER

Dette fransk-østerrikske kunstnerkollektivet har tatt europeiske festivalscener med storm den siste tiden. *BIG 2* kan regnes som en suksess i performance-sammenheng, hvor både publikum og kritikere begeistres over kompaniets lekne og velkomponerte formspråk. Jeg slutter meg delvis til denne begeistringen – verket er befriende underholdende og vellaget.

Kompaniets konfrontasjon med markedskreftene er selvsagt også et kjærkomment innspill fra scenekunstnere, og gjennom bruk av gjenkjennelig formspråk (fra massemediene) går de inn i en umiddelbar dialog med tilskueren. Man kan kalle det spekulativt, eller en effektiv måte å nå et større publikum på. Man kan også si at dette fører kunstnerne inn i markedskreftenes hule hånd. Når kunst og marked flyter i hverandre på denne måten, genereres flere spørsmål: Er kunstverket kunstorientert? Eller vareorientert? Er kompaniet selv en del av markedskreftene som de kritiserer? Dette er problemstillinger som berøres i verkets metaperspektiver. Superamas gir selvsagt ingen konkrete svar, men stiller mange spørsmål og får tilskueren til å stille enda flere spørsmål.

Spørsmålet som fremdeles tvinger seg på er: Hvorfor denne til de grader affirmative estetikken? Verkets kritiske og kunstneriske potensiale ville stilt betydelig sterkere med en mer sublim og transformert estetik. – Vi trenger rett og slett *mer* ubehagelig og urovekkende kunst enn dette skal den berøre oss direkte inn i nervesystemet og sjelen.

Publisert på Kunstkritikk.no 1. april 2005